УДК 339.72

І. А. Карабаза, канд. екон. наук
А. О. Кальонова, студентка
Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНУ», м. Кривий Ріг, Україна

ПОЗИТИВНІ Й НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ І ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

И. А. Карабаза, канд. экон. наук
А. А. Калёнова, студентка
Криворожский экономический институт ГВУЗ «КНУ», г. Кривой Рог, Украина

ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ В СТРАНАХ ЕВРОПЫ И ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКИ И УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Iryna Karabaza, PhD in Economics
Alona Kalonova, student
Kryvyi Rih Economic Institute of Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine

POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES OF CREDIT POLICIES IN EUROPEAN AND LATIN AMERICAN COUNTRIES AND LESSONS FOR UKRAINE

Визначено позитивні та негативні наслідки кредитної політики окремих країн Європи та Латинської Америки. Проведено аналіз показників заборгованості груп країн, досліджено динаміку міжнародного кредитування та державного боргу окремих країн Європи та Латинської Америки за останні роки. Визначено напрями уникнення помилок у сфері міжнародного кредитування для України.

Ключові слова: *кредитна політика, міжнародне кредитування, державний борг, показники заборгованості країни.*

Определены положительные и отрицательные последствия кредитной политики отдельных стран Европы и Латинской Америки. Проведён анализ показателей задолженности групп стран, исследовано динамику международного кредитования и государственного долга отдельных стран Европы и Латинской Америки за последние годы. Определены направления избежания ошибок в сфере международного кредитования для Украины.

Ключевые слова: *кредитная политика, международное кредитование, государственный долг, показатели задолженности страны.*

The article identifies the positive and negative effects of the credit policies of certain countries Europe and Latin America. There is the analysis of debt indicators of groups of countries, the study of the dynamics of international lending and government debt of certain countries of Europe and Latin America in recent years. The direction of avoiding mistakes in international lending for Ukraine is defined in the article.

Key words: *credit policies, international lending, government debt, country debt indicators.*

Постановка проблеми. На сьогодні світова економіка характеризується нестабільністю і невизначеністю. Виклики сучасності, з якими стикаються економіки окремих країн і регіонів, а також світу в цілому, виявляються неподоланними без сторонньої допомоги. Міжнародне кредитування і фінансова допомога, безумовно, є одними з інструментів вирішення проблем бідності, стабільного розвитку, модернізації інфраструктури та ін. Проте наслідки подібного фінансування можуть мати для країн різний характер, зважаючи на особливості їх соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом дослідженням наслідків міжнародного кредитування для економік країн світу і України зокрема є актуальним питанням. Так, В. І. Троненко зазначає, що кризи, що потрясали «експортну економіку» латиноамериканських країн на початку 50-х років і пізніше, виразно показали нагальну необхідність покінчити з однобічною, нав'язаною ззовні аграрно-сировинною спеціалізацією, життєву потребу диверсифікації господарства і створення сучасної промисловості. Від 1981 р. більшість латиноамериканських та карибських країн були вражені найбільш глибокою і тривалою кризою за останні півстоліття, «втрачене десятиліття» характеризувалось хвилеподібним зростанням зовнішнього боргу [1]. Потребу змінити сировинну спеціалізацію, і створення сучасної промисловості на фоні глибокої кризи, що супроводжується зростанням зовнішнього боргу, тягар обслуговування якого знач-

но перевищує економічні та фінансові можливості країни, можна спостерігати в Україні сьогодні.

С. Н. Лебедева, Ю. Г. Козак вважають, що стабілізаційні кредити від МВФ сприяли реформам у країнах пострадянського простору в Східній Європі, зокрема, в Польщі, де довіра МВФ мотивувала зарубіжних інвесторів вкладати кошти в польську економіку, і до 2011 року країна мала більше 20 тисяч підприємств з іноземним капіталом, та вийшла на перше місце серед країн Центральної та Східної Європи за динамікою капіталовкладень [2]. Для України найважливішим нині є модернізація промисловості за рахунок закордонних інвесторів для виробництва товарів з високою доданою вартістю, але поки що, незважаючи на довіру МВФ, інвестиції скорочуються.

Важливим є внесок експертів Світового банку, ООН, Міжнародного валютного фонду, які постійно вивчають проблеми розвитку міжнародних кредитних відносин у розрізі глобалізаційних процесів [3; 4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Потребують вивчення наслідки кредитної політики, що проводиться в окремих країнах Європи та Латинської Америки, з метою їх аналізу та отримання певних висновків для України.

Мета статті. Метою дослідження є визначення наслідків кредитної політики окремих країн Європи та Латинської Америки та уроків для України.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження наслідків міжнародного кредитування необхідно надати визначення самому терміну «міжнародне кредитування». Отже, **міжурядовий міжнародний кредит –** різновид міжнародного кредиту, який надається однією країною іншій в товарній або грошовій формі в межах міжурядової угоди. У широкому розумінні до міжурядових позик належать кредити міжнародних валютно-кредитних організацій, які надаються через МВФ, групу МБРР, Європейський Інвестиційний банк та інші фінансово-кредитні інститути [5].

Для урядового кредиту характерним є те, що суб'єктами кредитних відносин є окремі держави, а об'єктом перерозподілу – їх національний дохід. Звичайно, урядовий кредит надається на більш пільгових умовах, ніж приватний. Він може бути безпроцентним, пільговим, може надаватись у вигляді субсидій. Найчастіше урядовий кредит є цільовим для опанування конкретних проектів, програм економічного та соціального розвитку. Міжурядові позики виступають у формі інвестиційного кредиту, який використовується для фінансування капітальних вкладень. Він може направлятись на збалансування платежів між країнами.

Європейські країни з перехідною економікою постраждали від глобальної економічної кризи 2008–2009 рр. більше за будь-які інші, а темпи відновлення в цих країнах були порівняно нижчими. Макроекономічний дисбаланс, що був спричинений кризою, призвів до залучення центрально-, східно- та південно-європейськими країнами кредитів від міжнародних організацій, таких як МВФ та Світовий Банк (включаючи ЄБРР та МАР).

Якщо використовувати регіональні порогові рівні, то бідність досі зберігається у всіх країнах цього регіону. Пороговий рівень бідності для регіону становить 5,00 дол. США на день, а пороговий рівень крайньої бідності – 2,50 дол. США на день. Згідно з оцінками, при даних порогових рівнях 15 % населення є незаможними, а 3,5 % населення – дуже бідними (оціночні дані за 2012 рік станом на 16 липня 2014) [4].

За допомогою отриманих кредитів країнам регіону вдалося досягти певних успіхів у реалізації цільових проектів і програм з розвитку, на які ці кредити і надавалися. Зокрема, розширено доступ до фінансів для малих і середніх підприємств у Боснії і Герцеговині та Хорватії; надано допомогу в підвищенні кваліфікації робочої сили та посиленні гнучкості ринку праці в Колишній Югославській Республіці Македонія; здійснені інвестиції в інфраструктуру в Україні; посилено регулювання фінансового сектору, поліпшено ділове середовище і вдосконалено заходи політики сприяння інноваціям у

КЮР Македонія та Сербії; надано консультації з питань інновацій, торгівлі та систем логістики в Польщі.

Для оцінювання наслідків кредитування доцільно проаналізувати динаміку реального ВВП та відношення державного боргу до ВВП за останні роки у деяких європейських країнах (рис. 1, 2).

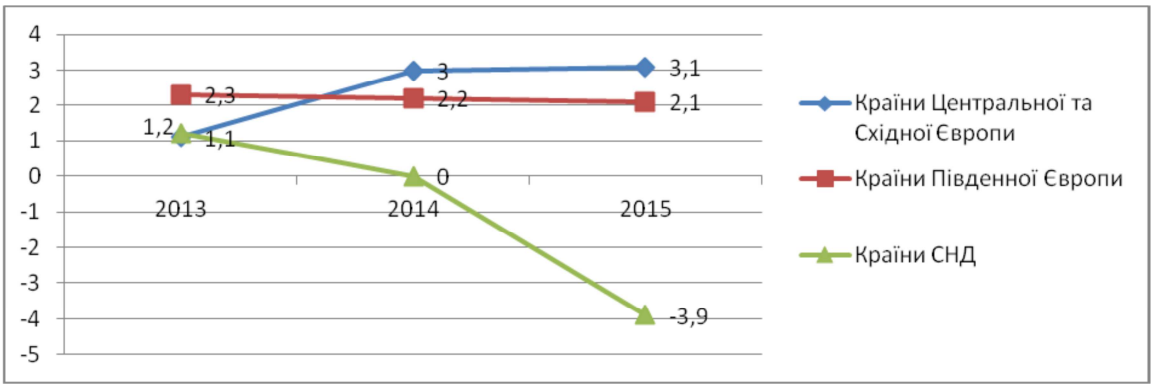

Рис. 1. Темпи зростання реального ВВП деяких європейських країн у 2013–2015[1] рр., середні значення у %

Примітка: [1] – тут і надалі дані 2015 р. – прогноз МВФ.

Джерело: складено автором на основі аналізу даних [3].

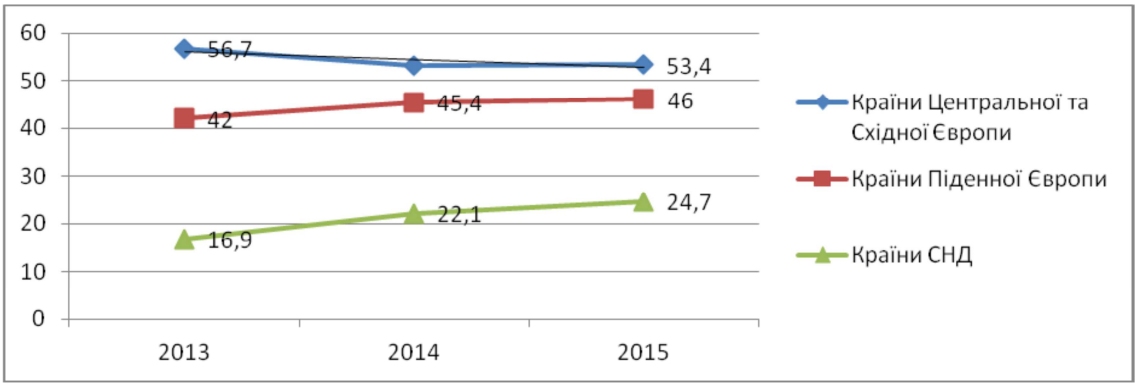

Рис. 2. Динаміка відношення державного боргу до ВВП деяких європейських країн та країн СНД у 2013-2015[1] рр., середні значення у %

Джерело: складено автором на основі аналізу даних [3].

Країни Центральної, Східної та Південної Європи демонструють позитивну динаміку розвитку економіки, середнє значення приросту ВВП за регіонами – 3,1 та 2,1 % на 2015 р. Такі значення є вищими за середні по Європі взагалі (2013 р. – 1,8 %, 2014 р. – 1,4 %, 2015 р. – -0,4 %), але все ж є невисокими. Найгірші результати у цій групі країн продемонструвала Хорватія (у 2013 р. – падіння ВВП на 0,9 %, у 2014 р. – падіння на 0,4 %, у 2015 р. – зростання на 0,5 %). Країни СНД демонструють негативну динаміку цього показника: найгірші результати у цій групі демонструє Україна (у 2013 р. зростання ВВП – 0 %, 2014 р. – падіння на 6,8 %, у 2015 р. – падіння на 5,5 %). Причинами такої динаміки є період низького росту економік розвинених європейських країн, у тісному зв'язку з якими перебувають економіки країн Центральної, Східної та Південної Європи (як ті, що є членами ЄС, так і ті, що не є членами цього об'єднання), а також геополітична криза в Україні.

Аналіз динаміки відношення державного боргу до ВВП показує, що країни Центральної та Східної Європи демонструють поступове зниження значень цього показника. Це пов'язано з тим, що поступово досягаються цілі, які було поставлено для взятих кредитів, і країни все частіше відмовляються від кредитної співпраці з міжнародними кредитними установами як країни-реципієнти. Країни Південної Європи та СНД, навпаки, демонструють збільшення значень цього показника(за період 2013–2014 рр. країни СНД – у 1,46 разу, південно-європейські країни – у 1,09 разу), що, з одного боку, пов'язано з па-

дінням ВВП, а з іншого – з додатковими позиками, які вони отримують. Країни цієї групи мають статус найбільших позичальників МВФ (зокрема, Україна та Хорватія).

Рівень економічної активності у країнах Латинської Америки і Карибського басейну в після кризові роки був низьким, що обумовлено стабільними або падаючими цінами на біржові товари, слабким зростанням у Сполучених Штатах у першому кварталі 2014 року і внутрішніми проблемами. Якщо взяти за основу, що обсяг експорту в країни з високим рівнем доходу збільшиться, а приплив капіталу залишатиметься настільки ж стійким, середні по регіону темпи зростання повинні збільшитися з 2,9 % у 2015 році до 3,5 % у 2016 році.

Враховуючи рівень економічного розвитку в регіоні, рівні споживання, якими визначається бідність, становлять 2,50 і 4,00 дол. США в день. Якщо ґрунтуватися на цих показниках, за останнє десятиліття поріг бідності переступили близько 80 мільйонів чоловік у країнах регіону. У період з 2003 по 2012 рік відсоток населення, що живе у крайній бідності (менше ніж на 2,50 дол. США в день), скоротився наполовину, до 12 %, а частка помірно бідного населення (живе на 4 дол. США в день або менше) скоротилася з 42 до 25 %. Середній клас у країнах регіону виріс до 34 % населення в 2012 році [6].

Фінансова допомога включала кредити МБРР у розмірі 4,6 млрд дол. США і резервування кредитних ресурсів МАР на суму в 460 млн дол. США. Серед секторів найбільші суми були виділені на вдосконалення державного управління та судово-правової системи (1,8 млрд дол. США), транспорту (746 млн дол. США), охорони здоров'я та інших соціальних послуг (711 млн дол. США) [4].

Зовнішній борг за вирахуванням валютних резервів скоротився із середнього рівня в 28,6 % ВВП у 1998–2002 рр. до 5,7 % у 2008 році. Хоча ця тенденція до зниження була перервана в 2008 році, коли рахунок поточних операцій регіону перестав зводитися з профіцитом, який спостерігався з 2003 року, рівень боргу в 2014 році все ще був низьким за історичними стандартами – всього 8 %. Оскільки низькі коефіцієнти заборгованості підвищують вірогідність того, що країна зможе погасити свою заборгованість вчасно, вони дозволяли більшості латиноамериканських країн користуватися надзвичайно широким доступом до зовнішнього фінансування, зокрема приватного. Так, починаючи з 2005 року країни Латинської Америки отримали від Китаю 76 різних позик загальною сумою 118,53 млрд дол. США, з яких 22,1 млрд дол. США було отримано у 2014 році [7].

Для оцінювання наслідків кредитування доцільно проаналізувати динаміку реального ВВП та відношення державного боргу до ВВП за останні роки (рис. 3, 4). Оскільки згідно з даними ЕКЛАК розвиток країн Латинської Америки, як і країн Європи, не є рівномірним, то нами обрано 3 країни, які ілюструють кожну з груп: Мексика – північ, Бразилія – центр, Аргентина – південь.

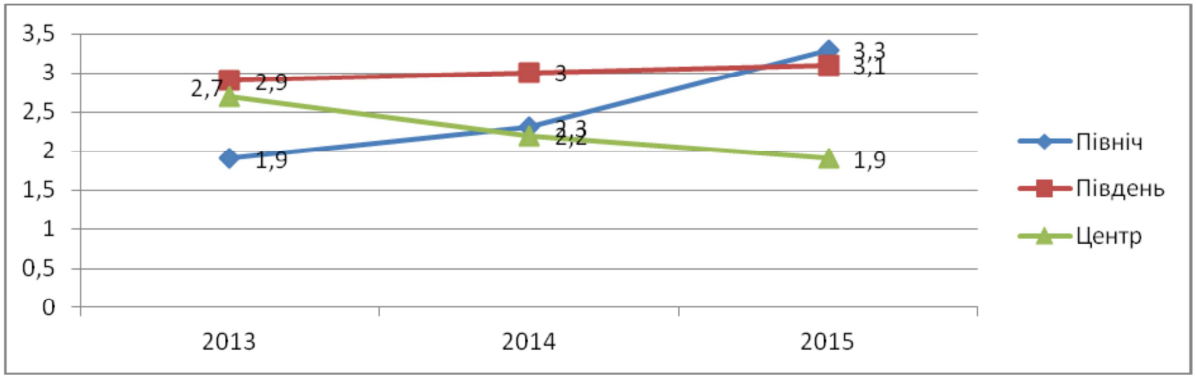

Рис. 3. Темпи зростання реального ВВП деяких латиноамериканських країн у 2013-2015[1] рр., середні значення у %

Джерело: складено автором на основі аналізу даних [8].

На графіку легко побачити, що країни центральної Латинської Америки у порівнянні з північною та південною частинами демонструють спад у темпах зростання ВВП, а отже, й у економіці загалом. Так, наприклад, темп зростання ВВП у Бразилії постійно знижується (у 2015 р. прогнозовано сягне -3 %), що впливає на результат регіону загалом. Серед країн центру аутсайдером є Аргентина (2013 – 2,9 %, 2014 – 0,5 %, 2015 – 0,4 %). Причинами подібного спаду стало припинення латиноамериканського буму на біржові товари, а також падіння цін на нафту, від чого найбільше постраждали економіки Венесуели, Чилі, Перу, Колумбії.

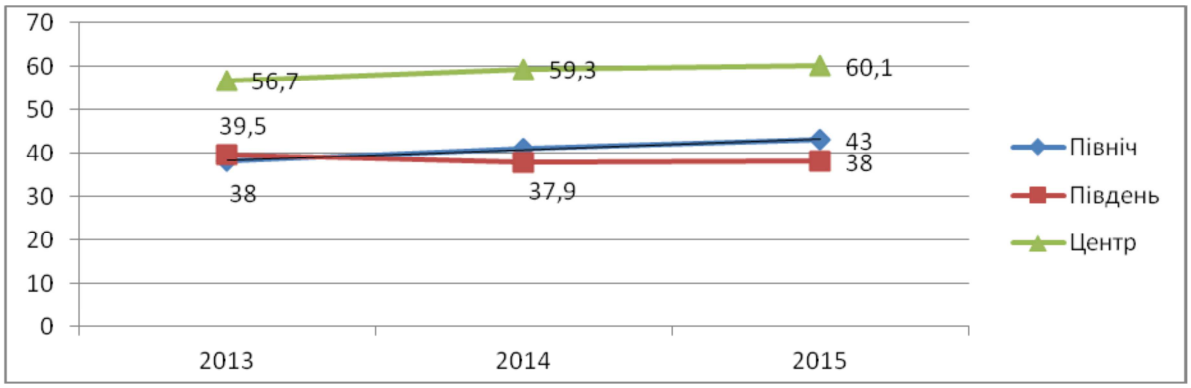

Рис. 4. Динаміка відношення державного боргу до ВВП деяких латиноамериканських країн у 2013-2015[1] рр., середні значення у %.

Складено автором на основі аналізу даних джерела [8].

Аналіз динаміки відношення державного боргу до ВВП показує, що регіонально ситуація аналогічна темпам росту ВВП країн. Так само найяскравішим прикладом групи країн центру є Бразилія (2013 – 58 %, 2014 – 66 %, 2015 – 68 %), показник якої постійно збільшується. Така динаміка пояснюється надто високими держвитратами, які постійно зростають, а також затягуванням уряду країни з впровадженням податкових реформ. Якщо до кризового 2008 року країнам півночі та півдня вдавалося поступово знижувати відношення держборгу до ВВП, то з 2009 року темпи зростання ВВП значно знизилися, а доступ до кредитування все ще залишився високим. А отже і значення показника також зросло: Мексика – 2013 р. – 37 %, 2014 р. – 40 %, 2015 р. – 41 %, Аргентина, відповідно, 55 %, 59 %, 60 %.

Щодо наслідків міжнародного кредитування для латиноамериканських країн та європейських країн з перехідною економікою, то можна виділити наступні:

- значні позитивні зрушення в соціальній та економічній сферах більшості країн Латинської Америки говорять про ефективність застосування отриманих коштів. Хоча рівень бідності у країнах регіону все ще є доволі високим, але цей показник поступово знижується;
- незважаючи на доволі високі показники заборгованості, країни Центральної, Східної та Південної Європи демонструють успіхи у застосуванні отриманих коштів – рівень життя і загальний стан економіки покращуються;
- програми для реалізації головної цілі кредитування – перебудова економіки і збалансування усіх її сфер – не реалізуються багатьма країнами, які внаслідок цього потрапляють у боргову яму, структура економіки не зазнає жодних позитивних змін, посилюється борговий тягар;
- економіки країн обох регіонів доволі сильно залежать від політики організацій і держав-кредиторів, що призводить до зменшення самостійності у прийнятті внутрішніх економічних рішень, адже усі кредити надаються на певних умовах;
- ані країни Європи, ані країни Латинської Америки не можуть розраховувати на сприятливі зовнішні фактори для забезпечення зростання власної економіки, тому постає необхідність реформування. Проте обидва регіони потерпають від таких внутрішніх проблем, як бюрократія та корупція, що стримують реформацію системи.

Висновки та пропозиції. Порівнюючи досвід країн Європи та Латинської Америки, можна зробити висновок, що обидва регіони зазнають впливу як позитивних, так і негативних наслідків отримання міжнародного кредиту. Латиноамериканським країнам останніми роками, наприклад, отримані кредити допомогли покращити економічну та соціальну ситуацію, зменшити відсоток бідного та дуже бідного населення, стимулювати розвиток економіки і максимально скоротити величину свого боргу. Водночас країни регіону через відсутність власних «штовхаючих» економічний розвиток елементів стикаються із сильною залежністю від розвитку економіки США. Центрально-, східно- та південноєвропейські країни наразі відчувають на собі те, що називають «кредитним зашморгом»: країни накопичили такі кредитні суми, які не в змозі виплатити, а витрати на обслуговування позик з'їдають левову частку бюджету. У той же час хибним буде не зазначити, що спочатку кредити допомогли країнам регіону стабілізувати економічну і соціальну сфери. Україна, у свою чергу, може винести для себе такі уроки:

- задля забезпечення стабільного економічного зростання країна має ефективно використовувати сильні сторони власної економіки, а не сподіватися на сприятливе середовище «сильних сусідів»;

- без проведення структурних реформ жоден кредит не допоможе забезпечити соціальний та економічний розвиток держави;

- країна з перехідною економікою не може сподіватися залишитися незалежною у прийнятті своїх рішень, маючи борг у розмірі 60 % від власного ВВП.

З одного боку, створюються великі можливості для економічного і соціального розвитку країн, якими деякі держави скористалися. З іншого боку, отримуючи кредити, але не проводячи жодних реформ, уряди держав самі затягують зашморг на шиї національних економік. Україна може скористатися безцінною нагодою і, використавши досвід іноземних держав, уникнути багатьох помилок у сфері міжнародного кредитування.

Список використаних джерел

1. *Економіка* зарубіжних країн : підруч. для студ. екон. спец. вищ. закл. освіти [Електронний ресурс] / [А. С. Філіпенко, В. А. Вергун, І. В. Бураківський, В. Д. Сікора та ін.] – [2-ге вид]. – К. : Либідь, 1998. – 416 с. – Режим доступу : http://studentbooks.com.ua/content/view/12/39/.

2. *Економіка* зарубіжних країн : навчальний посібник [Електронний ресурс] / [Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, С. Н. Лебедева, М. Є. Бикова та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. – [4-те вид]. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 292 с. – Режим доступу : http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/219/1/Economy%20of%20foreign%20countries.pdf.

3. *Regional* Economic Issues: Central, Eastern and Southeastern Europe Report Report [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу : http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2015/eur/eng/erei1115.htm.

4. *The World* Bank Annual Report [Електронний ресурс] // World Bank. – Режим доступу : https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/20093.

5. *Доліновська О.* Міжнародний кредит: економічна природа, сутність і види [Електронний ресурс] / О. Доліновська // Економіка. – 2011. – № 128 – С. 51–55. – Режим доступу : http://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnyy-kredit-ekonomicheskaya-priroda-suschnost-i-vidy.pdf.

6. *Латинская Америка*. В поисках основы [Электронный ресурс] / Хосе Антонио Окампо, Алехандро М. Вернер, Аугусто де ла Торре, Даниэль Ледерман, Сэмюэл Пинкнагура и др. // Финансы и развитие. – 2015. – № 3 (52). – С. 58. – Режим доступа : http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2015/09/index.htm.

7. *China* – Latin America Finance Database [Електронний ресурс] // The Dialogue. – Режим доступу : http://www.thedialogue.org/map_list.

8. *IMF Data* Mapper [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу : http://www.imf.org/external/datamapper/index.php.